Motion

1981/82: 239

Kurt Ove Johansson och Lars-Erik Lövdén

Etableringskontroll

Den fria etableringsrätten är djupt förankrad hos det svenska folket. Näringsfriheten uppfattas som en grundläggande demokratisk rättighet. Som demokrater värnar vi därför rätten att starta företag och rätten att driva affärsverksamhet i egen regi.

Näringsfriheten inom vissa branscher hotas nu i sina grundvalar av en snabbt växande "svart" ekonomi. Genom att satsa på företagsetablering försöker ekonomiska brottslingar göra "svarta" pengar "vita" och i många fall fortsätta sin brottslighet. Undersökningar gjorda i Malmö visar t. ex. på ett vittförgrenat samband mellan ekonomisk brottslighet och företagande i restaurangbranschen.

Etableringen av icke seriösa företag och "svart" yrkesutövning har gjort det allt svårare, nästintill omöjligt, för många ansvarskännande företagare i olika branscher att fortsätta sin verksamhet. De kan inte konkurrera på rättvisa och lika villkor. Vissa särskilt utsatta branscher riskerar, om åtgärder inte vidtas snabbt, att i allt större utsträckning bli dominerade av de som finansierar sin verksamhet genom ekonomisk brottslighet. Inom de flesta yrkesgrupper krävs, för bedrivande av yrkesverksamhet, yrkesutbildning eller annat kompetensbevis. Sådana krav ställs emellertid inte på alla områden. För att bli egenföretagare eller arbetsgivare ställs inga formella krav på vare sig kompetens eller utbildning. Det måste betraktas som anmärkningsvärt med tanke på det stora ansvar mot anställda och samhälle som företagare har. Samhället bör därför som villkor för en etablering fordra grundläggande kompetens för att driva företag.

En fri etableringsrätt kan, enligt vår uppfattning, inte försvaras för dess egen skull. Denna frihet får inte drivas dithän att skrupellösa lycksökare, ekonomiska brottslingar, med näringsfriheten som täckmantel, får göra ekonomisk vinning på den enskildes och samhällets bekostnad, genom att bryta mot lagar och kringgå de regler som samhället föreskriver. Det finns ingen anledning att acceptera en etableringsrätt som skadar de anställdas och de seriösa företagens intressen och fortlevnad. Etableringsrätten måste utformas och regleras utifrån samhällsekonomiska och produktionstekniska krav.

Samhället får inte tveka att införa etableringskontroll på områden och inom vissa näringsgrenar som nu starkt hotas av oseriös och brottslig verksamhet. I det fortsatta berörs ett par branscher som är särskilt utsatta och där någon form av etableringskontroll är synnerligen motiverad.

Restaurangnäringen i Sverige har under 1970-talet genomgått en kraftig strukturförändring. En process som alltjämt fortgår. Massmedia har med jämna mellanrum presenterat oegentligheter i branschen. Det har gällt konkurser, prostitution, illegal spelverksamhet och annan kriminalitet. Likt modevågor har pizzerior, hamburgerbarer, orientaliska restauranger, lunch- och grönsaksbarer vuxit fram. Detta nya etableringsmönster har ökat riskerna för kortlivade och spekulativa företag.

Överetableringen inom restaurangnäringen har slagit hårt mot de redan etablerade och seriöst verkande restaurangföretagen. Ett närmare studium av restaurangnäringen visar att stor oordning och planlöshet råder. Det är ingen överdrift att påstå att penningstarka spekulanter utan branschvana hotar de seriösa krögarnas existens. Men det är inte bara de anställda och branschvana krögarna som står inför konkurshot. Samhället och skattebetalarna får också ta konsekvenserna av branschens osundhet. De svarta pengarnas rundgång tvingar ofta staten att träda in och via lönegaranti och obetalda skatter och avgifter ta "dubbla smällar". Effekterna av planlösheten inom näringen träffar också leverantörer och distributörer hårt.

Den lätthet med vilken man kan etablera sig som krögare är enligt vår uppfattning otillfredsställande. Likaså myndigheternas bristande resurser och kontroller. I branschen förekommer talrika exempel på bulvanförhållanden, ett förfarande som bl. a. används för att få serveringstillstånd och för att undandra rörelsen pengar. Det finns också i vissa fall anledning att ifrågasätta bankernas policy i samband med vissa restaurangetableringar. Detta aktualiserar frågan om stärkt samhällskontroll över bankernas kreditgivning.

Vi delar Hotell- och restauranganställdas förbunds uppfattning att etableringen inom denna bransch måste ske under starkt samhälleligt inflytande och kontroll. Aktiebolagslagen måste anpassas så att företagen vid nyetablering erlägger ett garantibelopp för verksamheten. Vidare att varje enskild arbetsgivare underställs prövning beträffande lämplighet som arbetsgivare och att verksamheten inte får bedrivas utan särskilt lämplighetsintyg. Det måste ligga i statsmakternas intresse att med lagstiftningens hjälp medverka till en sanering inom restaurangbranschen.

Det har sedan länge varit känt att det inom entreprenad- och byggandsbranschen finns en mycket utbredd svart marknad. Kraven på etableringskontroll inom byggnadsindustrin har därför varit mycket starkt uttalade framför allt från de fackliga organisationernas sida.

Undersökningar som gjorts tyder på att bortåt 10–15 % av den totala verksamheten inom byggnadsindustrin är "svartarbete". Särskilt hårt drabbad förefaller måleribranschen vara. Hälften av måleriet beräknas ligga utanför den beskattade marknaden. Inom rörledningsbranschen tycks det vara nästan lika illa ställt. I den s. k. "sektorn för små arbeten" beräknas drygt 30 % av förädlingsvärdet ligga hos skattesmitare.

De uppgifter som här nämnts stämmer också väl överens med de uttalanden som gjorts av de fackliga organisationerna inom byggnadsindustrin. Där har man kunnat konstatera hur antalet konkurser ökat, hur seriösa byggnadsföretag gått omkull och hurusom många små oseriösa företag vuxit upp. Detta samtidigt som byggnadsvolymen minskat. Många av dessa nya företag har enbart tillkommit i syfte att lura både samhället och de anställda på skatter, sociala avgifter, löner, semestermedel och försäkringsförmåner.

Det är fiffelbolag som smitit från sina lag- och avtalsbundna förpliktelser. Ofta har konkurs inträffat mellan två skatteinbetalningsterminer. Lönsamhet har åstadkommits dels genom den statliga lönegarantin vid konkurs, dels av att det är beställarnas pengar och inte eget kapital som "företagarna" satsar i nya arbeten.

Den typ av företag och företagare som här beskrivits är inte bara negativa därför att de struntar i sina ekonomiska förpliktelser utan också därför att de saknarvilja att planera arbetet fören god arbetsmiljö. De motverkar, genom sin existens, ansträngningarna att förbättra arbetarskyddet och därmed arbetarskyddslagens intentioner.

En reglering av etableringsrätten måste utformas utifrån de samhällsekonomiska och produktionstekniska krav som ställs på byggnadsindustrin. Det är inte detaljkontroll som krävs. Kontrollen får inte hindra legitima företagsbildningar. Men det finns heller ingen anledning att försvara en etableringsrätt som skadar de anställdas och de seriösa företagens intressen.

I syfte att begränsa oönskad etablering inom byggnadsbranschen måste byggnadslagstiftningen, evad det gäller etableringsrätten, reformeras. Praktik och tekniskt kunnande måste ingå som förutsättningar för en etablering.

Byggnadslagstiftningen måste komma att innefatta bestämmelser om att giltigt lokalavtal måste förevisas innan rätten att påbörja ett byggnadsprojekt vinner laga kraft. För att en etableringskontroll inom byggnadsindustrin skall bli effektiv krävs också enligt vår uppfattning att företagens kvalifikationer kontrolleras vid nyetablering, att tillstånd för etablering kombineras med krav på depositionsavgift och att etableringstillstånd skall kunna återkallas om företagen inte uppfyller de krav som ställts.

Vad som här anförts om restaurang- och byggnadsbranschen gäller i lika hög grad också städ- och fönsterputsarbranschen, delar av transport- och bilbranschen och den grafiska industrin för att nämna ytterligare några områden som är särskilt utsatta.

En framtida etableringskontroll bör principiellt riktas mot två olika huvudområden. Den skall för det första medverka i en utveckling mot balans mellan tillgång och efterfrågan och en rimlig avvägning mellan olika typer av företag. För det andra måste en etableringskontroll innefatta krav på

elementära kunskaper i bokföring, arbetsmarknadens lagar och avtal samt erfarenhet inom branschen, för att få starta företag.

Den etableringskontroll som skall medverka till att sanera verksamheten inom de områden som här nämnts måste sannolikt "skräddarsys" för resp. näring och bransch. En förstahandsuppgift blir därför att klarlägga de områden av näringslivet som skall omfattas av någon form av etableringskontroll, auktorisation eller legitimation.

Frågan om tvångsförvaltning av företag som underläter att följa lagar och regler måste också prövas liksom möjligheterna att återkalla givna etableringstillstånd. En utredning om etableringskontroll bör också prövas liksom möjligheterna att återkalla givna etableringstillstånd. En utredning om etbleringskontroll bör också få till uppgift att utarbeta förslag till bestämmelser om erläggande av garantibelopp vid nyetablering och upprättande av ett centralt företagarregister.

Enligt vår uppfattning skulle ett branschregister för bilverkstäder vara särskilt motiverat. Såväl berörda fackliga organisationer som Motorbranschens Riksförbund har uttalat sig i den riktningen. Det är beklagligt att riksdagens borgerliga majoritet motarbetar detta och inte velat acceptera ett branschregister som effektivt riktar sig mot den svarta sektorn. Det säger sig självt att ett generellt basregister som Statskontoret i samarbete med Statistiska centralbyrån fått regeringens uppdrag att utarbeta aldrig kan bli lika effektivt som ett specialanpassat branschregister.

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

att riksdagen hos regeringen anhåller om införande av etableringskontroll enligt de riktlinjer som anförts i motionen.

Stockholm den 13 januari 1982

KURT OVE JOHANSSON (s) LARS-ERIK LÖVDÉN (s)

GOTAB 70157 Stockholm 1982